

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Sancti Gregorii Papæ Primi Cognomento Magni Opera

In Tres Tomos Distributa. Ex quamplurimis MSS. Codicibus emendata ;
Additæ Sunt Quædam Notæ in Dialogos & Epistolas ejusdem S. Gregorii

Gregor <I., Papst>

Lutetia Parisiorum, 1675

Explanatio Septimi Psalmi Pœnitentialis.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-75090](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-75090)

1. Per. 2. d

dicens: Christus pro nobis passus est, relinquens nobis exemplum, ut sequamur vestigia ejus, qui peccatum non fecit, nec inventus est dolus in ore ejus, qui cum malediceretur, non maledicebat: cum pateretur, non comminabatur. Orat autem caput in hoc Psalmo pro membris, Christus pro Ecclesia, virtus pro infirmitate. Orat quippe ut non severè judicentur, sed misericorditer exaudiantur. Persequitur etiam hoc tempore schismaticus corpus Christi, impugnat hæreticus Ecclesiam, unitatem infidelis perturbat. Sed clamat ad Deum Ecclesia, capiti suo Christo in unitate spiritus conjuncta. Quæ etsi omni tempore ad Deum clamat, præcipuè tamen in tribulatione se ad orandum excitat, unde & dicit: In die tribulationis meæ clamavi ad te. Sed videamus quid dicat.

Pf. 35. b

EXPLANATIO SEPTIMI PSALMI Pœnitentialis.

PSAL. CXLI Ver. 1.

Domine exaudi orationem meam, auribus percipe obsecrationem meam in veritate tua, exaudi me in tua justitia.

Sancta universalis Ecclesia secundum digniorem partem sui in spe cælestium præmiorum roborata, sicut in electis habet quod conservari desideret, ita in infirmis invenit quod sibi dimitti exoret: sciens omnes divino egere auxilio, quos infelicis vitæ conditio angustat, cum & justus inter pericula securus esse non valeat, & peccantem non nisi sola gratia divinæ miserationis absolvat. Utrobique ergo pavida, utrobique suspecta, & pro currenibus orat ut perveniant, & pro regressis obsecrat ut currant. Inter orationem autem & obsecrationem hoc interest, quod oratio pro perseverantia virtutum, obsecratio verò sit pro indulgentia peccatorum. Orat ergo caput vel Ecclesia, ut & bene operantes in justitia roborentur. In eo verò quod ait: [Auribus percipe obsecrationem meam.] delinquentium designat debilitatem, qui ad similitudinem ægotantium quadam omnipotentis medici indigent condescensione, cum se non valeat ad eum peccator levare. Vel auribus percipe, id est, obsecrationibus intende. Hoc namque per Prophetam pollicetur, dicens:

Zac. 1. a

Convertimini ad me, & ego convertar ad vos. Unde & subditur: [In veritate tua.] In hoc enim vera apparet promissio; quia converso tribuitur remissio peccatorum, juxta quod scriptum est: Justificeris in sermonibus tuis, & vincas cum judicaris. [Exaudi me in tua justitia.] Qui gloriatur in se, non exauditur. Non exaudiuntur illi qui ignorant Dei justitiam, & suam volentes statuere, justitiæ Dei non sunt subiecti. Denique Phariseus justitiam suam in templo statuere voluit, & ideo à Domino reprobatu fuit. Gloriamur ergo in justitia Dei, si exaudiri quærimus, ut nos cum Propheta dicere possimus: [Exaudi me in tua justitia.] Quis autem gloriatur in justitia Dei, nisi qui nihil boni suis meritis tribuit, & justum esse quicquid adversi tolerat, sentit?

Pf. 50. a

Gloriatur Paulus in infirmitatibus suis, nihil boni non accepti se habere testabatur, humilitatis nobis exempla proponens, ut qui gloriatur, in Domino glorietur.

Luc. 18. b

2. Cor. 12.

1. Cor. 1. d

II. Et non intres in judicium cum servo tuo: quia non justificabitur in conspectu tuo omnis vivens.

Qui contra conditoris flagella murmurat, quasi cum eo in judicium intrat. Dei namque accusat judicium, qui se estimat injustè percussus. Et quasi cum Deo in judicio contendit, qui inter flagella innocentem se ostendit. Hinc etenim Dominus ad beatum Job loquitur, dicens: Numquid qui contendit cum Deo, tam facile conquiescit? Uique qui

Job. 39. d

arguit Deum, debet & respondere illi. Tunc beatus Job quasi Deum arguit, cum de percussione sua an fuerit justa dubitavit. Nullius quippe delicti sibi confici, injustè se percussus credit; quia merita sibi augeri ex percussione nescivit. Sed qui multa de operatione sua locutus, audita sanctorum vita tacuit, quasi cum Deo contendens facile conquievit. Vel certè ille cum Deo in judicium ingreditur, qui cum oraverit, murmurat si non exauditur. Quibus dicitur: An vultis mecum judicio contendere? Quasi enim judicio contendebant, qui dicebant: Quare jejunavimus, & non aspexisti? humiliavimus animas nostras, & nescisti? Siquidem stultum est ab oratione deficere, si Deus differat, cum rogatur, exaudire: & iniquum arguere conditorem, si effectus non sequitur orationem, præsertim cum quid oremus sicut oportet, nesciamus. Nonnullis quippe impatientibus Dominus quod petebant sæpe concessit iratus: sicut econtra Apostolo negavit propitius. Dedit enim regem potentibus secundum desideria cordis eorum: dedit etiam postulanti diabolo, ut Job simplicem & rectum & timentem Deum tentaret. Malignos spiritus exauditur, & in porcum regem dæmonum concessit legionem intrare. Non igitur pro magno quis habeat si fuerit exauditus, cum aliquid petat quod non impetrare plus proficit. Quod si postulata non obtinet, non se abjiciat, aut de divina erga se miseratione desperet, cum fortè ea peteret, quibus acceptis vel affligatur atrocius, vel inutilius prosperetur. Scriptum quippe est: Aversio parvulorum interficiet eos, & prosperitas stultorum perdet eos. [Quia non justificabitur in conspectu tuo omnis vivens.] Scio multos in conspectu hominum justos videri, & ad spem cælestium promissorum effectos innocenter in mundo vivere: qui etsi non delinquant in opere, labentur tamen aliquando vana aut perversa cogitatione. Cujus enim mentem cogitationes vanæ non laniant? cujus cor tentationes non vexant? cujus animum desideria carnis non turbant? Non ergo in conspectu Dei justificatur qui corde delinquit, quod intuetur Deus.

Hier. 2. f

Isai. 3. a

Rom. 3. d

2. Cor. 12.

1. Reg. 1. c

2. Mar. 3. d

Pro. 1. d

Quia persecutus est inimicus animam meam: humiliavit in terra vitam meam.

III.

Quis sit generis humani inimicus, ostendit qui parabolam zizaniorum exponens, ait: Inimicus autem diaboli est. Et Apostolus Petrus ait: Inimicus vestrorum diabolus tanquam leo rugiens circumit, querens quem devoret. Ipse enim est qui animas persequitur, qui mortem inferre perpetuum molitur. Ipse est, inquam, qui incautos decipit, & in via hujus vitæ gradientibus laqueos tendit. Ideo Propheta ait: In via hac qua ambulabam, absconderunt laqueum mihi. Rursum de eo scriptum est: Abscondita est in terra pedica ejus, & decipula illius super semitas. Dum enim humanæ salutis invidens perdere innocentem appetit, prius ei aliquid quod libeat ostendit: quod dum appetere incautus nititur, occulto peccati mucrone transverberatur. Quasi ergo in terra pedica absconditur, dum in terrenis commodis peccatum occultatur. Decipula quoque ab antiquo hoste super semitam ponitur, cum in actione hujus mundi quam mens appetit, peccati laqueus paratur. Ita namque in terra decipula ponitur, ut exposita escam ipsa non videatur. Sic nimirum sic antiquus hostis dum subruere aliquem cupit, quasi escam in mucipula, lucrum in culpa ponit. Ad quod dum aviditatis amore viator inhiat, ex improvviso cum peccati laqueus suffocet. Quis hujus hostis versutias non metuat, qui tantò est perniciosior, quantò occultior? Non enim quæ extra nos sunt auferre nititur, sed diripere thesauros interiores conatur. Nulla sibi temporalium bonorum cupiditas, nulla divitiarum ambitio, nullum dignitatis desiderium: sola inte-

Mat. 11.

Luc. 8.

1. Pet. 5.

Pf. 139.

Job. 11. b

riora appetit, solas virtutes diripit, solam animam occidit. Quod si aliquando exteriora tetigerit, non ea auferit ut habeat, sed ut ea auferendo animam evertat. Novimus quo modo multos quotidie fraudibus suis occupet, quo modo vestimentis gratiæ expoliet, deceptos virtutum privet ornatu, divitiis opû defraudet, livoribus insulcet tétationû, vulnerib^o peccatorû transfigat. Hæc est nãq; perverfitatis ejus intentio, ut omnibus noceat, omnes dejiciat. Denique quos in viis Dei ambulantes viderit, & in proposito justitiæ cognoverit fortiores, eos gravius persequitur, à statu rectitudinis subruere conatur. Ideoque ait: *[Persecutus est inimicus animam meam, humiliavit in terra vitam meam.]* Gravis persecutio. Qui cœperam amore caelestium terrena relinquere, & contemptis divitiis secularibus, in calis conversari, jam impulsione diabolica cogor summa & æterna despiciere, & de mundi hujus providentia incerta cogitare. Terrenarum rerum curis aggravor: carnalium voluptatum captus illecebris, ad ima deducor. *Deprimat enim terrena habitatio sensum multa cogitantem. [Humiliavit in terra vitam meam.]* Qui contemptis caelestibus, ad ima solummodo appetenda deducitur, ejus vita in terra humiliatur. Unde fit, ut eò morti fiat proximus, quò à Deo factus est per dissimilitudinem longinquus. Hinc namque Apostolus ait: *Qui volunt divites fieri, incidunt in tentationem, & in laqueum diaboli, & desideria multa inutilia, que mergunt homines in interitum.* Unde & aptè subditur:

IV. *Collocavit me in obscuris sicut mortuos seculi, & anxius est super me spiritus meus, in me turbatum est cor meum.*

Quid infelicius? Vivebam olim Deo, mortuus seculo: nunc econtrario mortuus Deo, mundo vivo. Quid est enim peccatum, nisi mors: Hinc etenim scriptum est: *Non est in morte qui memor sit tui.* Et iterum: *Intrauit mors per fenestras nostras.* Mors namque est quæ animam à Deo separat, sensuum interiorum intercludit officia, divinam deturpat imaginem, lucis adimit claritatem. Denique qui Christo moritur, in sepulcro conscientiæ tumulatur, ligatur concupiscentiarum insitiis, à conspectu Dei projicitur, duritiæ operitur, lapide iniquitatis intus clauditur. De talibus scriptum est: *Prodit quasi ex adipe iniquitas eorum.* Hos tamen aliquando reluscitavit Jelus, & sublato impœnititudinis lapide, à tenebris ad lucem revocat. Et cum pro eis Ecclesia intercesserit, per ministerium eos sacerdotum absolvit. Venit ipse ad monumentum, ad lacrymas Ecclesiæ commoveat: jubet ut ad justitiam refurgat, qui pridem in iniquitate jacuerat. Tantummodo opus est ut per confessionem foras veniat, sentiat cordis dolorem, timeat judicium Dei, ab iniquitate recedat. Habet etiam in hoc Prophætæ documentum. nam subditur: *[Anxius est super me spiritus meus, in me turbatum est cor meum.]* Pœnitentis viri spiritus anxietur, cum superna desiderans, carnis corruptione deprimitur. Cum enim terrenæ labis pondere prægravatus, sustolli ad altiora nititur, ipso suo conamine fatigatus lassatur. Sed eò enixius superiora desiderat, quò veriùs sarcinam agnoscit quam portat. Turbatur verò cor peccatoris in recordatione peccati, cum primùm cœperit seipsum cognoscere, & quàm longè à Deo recesserit cogitare. Nec vacat quod addidit, *[In me.]* Quasi enim extra se fuerat, qui spretis salubribus & æternis, de noxiis & temporalibus cogitabat: qui ægritudinis suæ molestias non sentiebat: qui se videre cum cæcus esset, putabat. Sed eò in se rediit, quò seipsum qualis fuerat recognovit. Scriptum namque est: *Rediit Dominus, quia cum distractis & profusus pater-*

nis bonis, vitæ caelestis alimento egeret, in se reverfus sit. Non enim in se reverteretur, nisi à se priùs exisset. Ideoque & pater ejus ait: *Hic filius meus ibid. mortuus fuerat, & revixit: perierat, & inventus est.* Si ergo à patre, à quo per inobedientiam discesseras, inveniri desideras, & deliciosè in domo illius epulari, ad teipsum statim revertere, & discussis actibus tuis, unde excideris recordare; ut eò magis movearis ad pœnitentiam, quò incipies cognoscere quod amiseris, & perdere quod inveneris. Sequitur.

V. *Memor fui dierum antiquorum, meditatus sum in omnibus operibus tuis, & in factis manuum tuarum meditabar.*

B Felices antiqui dies, nihil tenebrarum, nihil caliginis præferentes. Quas divinitatis illustrabat præsentia, securitatis purgabat serenitas, lætitiæ immensitas decorabat. Dies gaudiorum & luminis, dies virtutum & pacis, dies deliciarum & suavitatis: quos non perturbabat mæror, non infestabat angustia, non obumbrabat infirmitas. Hos dies in paradiso habuit anima antequam à statu rectitudinis per culpam caderet prævaricationis: sed eosdem tunc infelicitè perdidit, cum præcepta conditoris servare contempsit. Potest quoque intelligi per antiquos dies, primorum parentum transgressio, per quam oculos eorum apertos testatur scriptura. Vel etiam illecebrosa istius mundi prosperitas, fraudulenta quadam amenitate stultis arridens, cui maledicunt justus, dicens: *Pereat dies in qua natus sum.* Sancti etenim viri mundi hujus prospera magis quàm adversa meruentes, in ipsis successibus suis seiplos discutunt, & quàm cito transeat mundanæ felicitatis fumus attendunt, revolventes quod scriptum est: *Indite malorum ne immemor sis bonorum.* Si quem verò in mundo prosperari viderint, & in gloria divitiarum suarum exultare; non culmen dignitatis ejus considerant, sed finem illius mente pertractant: ut tantò obnixius vera bona considerent, quantò apertius bona non esse quæ transeunt vident. Hinc namque Job dicit: *Ego vidi stultum firma radice, & maledixi pulchritudini ejus statim.* Qui enim in multitudine divitiarum suarum confidit, quasi in terra radicem firmavit. Sed vir sanctus ejus maledicunt pulchritudini, cum illius derogat prosperitati. *[Meditatus sum in omnibus operibus tuis.]* Qui mundi hujus divitias fallaces esse agnovit, & amore caelestium contempserit terrena, meditatur in operibus bonis, quæ vita hac transeunte permaneant, & æternæ vitæ præmia ferant. Neque enim tempore utiliter vivitur, nisi ad comparandum meritum quo in æternitate vivatur. Sequitur: *[Et in factis manuum tuarum meditabar.]* Loquitur Propheta ad Deum: *Opera manuum tuarum sunt celi.* Et alibi: *Celi enarrant gloriam Dei.* Illi sunt celi, qui enarrant gloriam Dei: qui opus manuum Dei dicuntur, quia divinam in se non deformant imaginem, charismatum non excludunt dona, animæ speciem non demoliuntur. Qui nihil boni sibi, sed totum gratiæ Dei tribuunt, scientes se nihil habere quod non acceperunt. Hoc enim operatus est in eis, qui vasa misericordiæ fecit eos, qui illos ante mundi constitutionem in seipso elegit, ut in se non gloriantur, nec altum sapiant, sed timeant, nec dicant in abundantia sua, Non movebor in æternum. In his meditabitur, qui de Babylone reverfus, exempla eorum sibi ad imitandum proponens, ne deceptus conversatione eorum qui terrena sapiunt, in eadem quæ dimiserat relabatur, & fiat deterior erroris confusio, si post acceptum aratrum cœperit retrò aspiciere, aut ad tollendam tunicam in domum remeare. Eorum itaque exemplo se ad bene operandum excitat, & cum eis abiens corpore, mente conversatur. Glo-

S. REGO
LIM
m.3

Sap. 9. d

1. Tim. 6. b

Pf. 6. a
Hier. 9. f

Pf. 72. b

1. Pa. 16. c
Luc. 15. d

Gen. 3. b

Job. 3. d

Eccli. 11. d

Job. 5. d

Pf. 101. d
Pf. 18. a

1. Cor. 4. b

Rom. 9. e

Eph. 1. a
Pf. 29. b

Luc. 9. g
Mat. 24. b

riam ergo beatitudinis aeternae quam receperunt, aut recepturi sunt, attendit; ut eò magis ad opus bonum animetur, quòd cœperit agnoscere quod egerunt, & sperare quod acceperunt.

VI. *Expandi manus meas ad te: anima mea sicut terra sine aqua tibi.*

Non sufficit bene velle, nisi sequatur & facere. Ideo qui in operibus bonis meditatum se dixerat, & in meditatione laudis sanctorum immoratum, secutus adjunxit: [*Expandi manus meas ad te.*] Hinc ^{Thr. 3. c} namque Propheta nos admonet, dicens: *Levemus corda nostra cum manibus ad Deum.* Quid est manus ad Deum expandere, nisi operationem ad omnipotentem levare? Denique ille manus suas contrahit, qui indigentibus nihil tribuit, qui vocem pauperis non exaudit. Hinc quidam sapiens admonet, dicens: *Non sit manus tua ad dandum contracta, & ad accipiendum porrecta.* Docuit ille manus expandere, qui dixit: *Date elemosynam, & ecce omnia munda sunt vobis.* Et Propheta testatur, dicens: *In die tribulationis meae Deum exquisivi manibus meis.* Quid est enim manibus Deum exquirere, nisi operibus sanctis Salvatorem invocare? Nec otiosè additum est, [*Ad te:*] quia sunt plerique qui in eo quod bene agunt, laudari ab hominibus appetunt. Hi manus suas ad Deum non expandunt, quia per opera sanctitatis non Deum, sed mundi gloriam quarunt. De talibus dicit Dominus: *Amen dico vobis, receiverunt mercedem suam.* Expandamus ergo manus nostras ad Deum, ne iustitiam nostram faciamus coram hominibus: nec cum fatuis virginibus lappades vacuas accipiamus; sed in vasis nostris oleum sumentes, venienti sponso occurramus, ut dicere cum Apostolo possimus: *Gloria nostra hac est sibi conscientiam conscientia nostra.* [*Anima mea sicut terra sine aqua tibi.*] Hoc est propter quod magis timoratus quisque se ad bene operandum excitat, si se non extollat de meritis, si in se superbiam humanae praesumptionis extinguat, si nihil se esse reputer, si virtutis incrementum à conditore expectet. Ideoque ait: [*Anima mea sicut terra sine aqua tibi.*] Quasi enim terra sine aqua, est anima sine gratia. Sicut enim terra quae imbre non perfunditur, non vestitur herbis, non venustatur floribus, non abundat messe: sic anima gratia carens non operitur virtutibus, non cogitat de caelestibus, non insistit utilibus. Vitiato namque in primo parente libero arbitrio, jam nec velle quidem bonum possumus, nisi illius gratia adjuvemur, apud quem gressus hominis diriguntur. Scriptum quippe est: *Preparatur voluntas à Domino.* Et Dominus discipulis ait: *Non vos me elegistis, sed ego elegi vos.* Et Apostolus: *Deus est, inquit, qui operatur in vobis & velle & perficere, pro bona voluntate.* Et iterum: *Gratia Dei salvari estis, per fidem.* Si ergo fidem sine gratia Dei nemo habet, quis se facere fructum aestimet sine adiutorio illius, qui ait: *Posui vos ut eatis, & fructum afferatis, & fructus vester maneat?* Quicumque enim plantet aut riger; incassum vox correptionis exterius perstrepat, nisi ille incrementum dederit, sine quo nihil possumus facere.

VII. *Velociter exaudi me Domine, defecit spiritus meus.*

Non incongruè à quodam sapiente dictum est: *Cupiditati ipsa celeritas tarda est.* Parum enim est desideranti justificationes Dei ut exaudiatur, nisi etiam velociter exaudiatur. Addit etiam causam, quare exaudiri debeat, quasi instantem jam spiritum non habeat, qui spem suam omnino in Deo ponit. Dicendo enim: [*Defecit spiritus meus,*] pauperem spiritu se esse testatur, & de seipso non

presumere, sed sacrificium Deo spiritum contribulatum offerre. Agnoscit hoc etiam se ex gratia Dei habere quòd humiliatus est, confidens se ejus auxilio erigendum, cujus gratia se sentit elisum. Hinc namque Propheta Dominum exorans, ait: *Aufere spiritum eorum, & deficiant, & in pulverem suum revertentur: emittes spiritum tuum, & creabuntur.* Non enim receptaculum spiritus Dei quicumque efficitur, nisi spiritu suo primitus evacuatur. Nam nec requiescit spiritus Dei nisi super humilem & quietum, & trementem sermones Dei. Denique qui tremat, deficit. Hinc Propheta ait: *Defecit in salutari tuo anima mea.* Nisi enim quis à semetipso deficiat, ad eum qui supra ipsum est, non appropinquat. Hinc de regina Saba scriptum est, quòd audità sapientià Salomonis, & visis ministris domus ejus, non habebat ultra spiritum: quia electorum Ecclesia de Gentibus congregata, cognita Christi gratia, & Evangelicæ doctrinæ inventis magistris, abjecto superbia spiritu, omnique elationis saltu deposito, didicit de seipsa diffidere, & in Regis sui misericordia magna sperare.

Non avertas faciem tuam à me, & similis VIII. ero descendentibus in lacum.

Solent domini irati ab his quibus offensi sunt servis oculos avertere, & si quando illi pro gratia supplicaverint, in partem aliam faciem declinare. Et quia recto eos intuitu conspiciere nequeunt, animorum suorum motus in ipso corporis habitu ostendunt. Dens quoque idem delinquentibus avertitur: quia turpitudinem eorum sereno vultu inspicere dedignatur. Sed qui abjicit delinquentem, convertitur ad poenitentem, vocat etiam aversos, donat peccata convertis, hortatur pigros, consolatur afflictos, docet studiosos, adjuvat dimicantes, confirmat laborantes, exaudit corde clamantes. Ipse namque per Prophetam dicit: *Convertimini ad me, & ego convertar ad vos.* Sed quia converti ad eum sine ipso non possumus, quotidie cum Propheta clamamus: [*Ne avertas faciem tuam à me, & similis ero descendentibus in lacum.*] Avertente Domino faciem, peccator in lacum descendit; quia nisi illum Deus misericorditer respexerit, post multa perpetrata scelera in desperationis foveam cadit. Nam & Petrus amare non flevisset, nisi eum Dominus respexisset. Est enim poenitentia unum de perfectis donis descendentibus à Patre luminum. Nisi ergo benigna Dei misericordia mentem hominis illuminaverit, impossibile est ei in novam naturam mutari, cum scriptum sit: *Non potest a se facere quidquam, nisi datum fuerit de super.* Et Apostolus: *Fiduciam, inquit, talem habemus per Christum ad Deum, non quod sufficientes simus cogitare aliquid à nobis quasi ex nobis, sed sufficientia nostra ex Deo est.* Si ergo nec cogitare aliquid à nobis sufficimus, quomodo sine respectu misericordiae Dei poenitentiam agemus? Sunt enim tenebrae ubi Christus non respicit, ubi lux illa vera non ingreditur; quae sic lucet in tenebris, ut tamen non comprehendatur à tenebris. Ideoque Propheta Dominum exorans dicebat: *Faciem tuam illumina super servum tuum.* Quid est autem facies Dei, nisi quaedam claritas cognitionis ejus? Hanc cognitionis ejus claritatem non vident, qui misericordiam ipsius ignorant, qui de peccatorum suorum venia desperant. Illi denique in lacum descendunt, ubi lumen non videant misericordiae, intentionem cordis non dirigant ad celos, carnis satisfaciunt desideris, Deum contemnant, sicut scriptum est: *Peccator cum in profundum venerit, contemnit.* De talibus per Amos prophetam Dominus intonat, dicens: *Si celaverint se ab oculis meis in profundo maris, ibi mandabo serpenti, & mordebit eos.* Quid est enim caelari in profundo maris, nisi

nisi in altitudine delitescere desperationis? Cælat verò se, qui non confitetur peccata sua. Non confitetur autem, qui desperat de misericordia Dei. Vel certè ille se ab oculis Dei cælat, qui à mandatis ejus avertitur. Oculi enim Domini, spiritus Dei, qui legem, id est, mandata dedit. Qui ergo se ab oculis Dei in profundo desperationis cælaverint, potestatem accipit diabolus ut eos mordeat, & in ventrem eos suæ malitiæ inducat. Ipse est enim serpens, cui dictum est: *Terram comedes omnibus diebus vitæ tuæ.*

IX. *Auditam fac mihi mane misericordiam tuam: quia in te speravi.*

Quid est mane, nisi sequentis diei initium? Quæ autem dies, nisi illa de qua Propheta dicit: *Melior est dies una in arvis tuis super millia?* Et Apostolus: *Nox, inquit, præcessit, dies autem appropinquavit. abjiciamus ergo opera tenebrarum, & induamur armalucis: sicut in die honestè ambulemus.* Illa est enim dies, quam verus ille sol illuminat qui nescit occasum, quem non obtenebrat nubes, non obscurat nebula, non obumbrat turbo. Quæ rectè una dicitur, quia nullus finis termino angustatur. In hac quippe vita diem non habemus, in qua per fidem, non per speciem ambulamus. In qua cæcitatibus nostræ patimur tenebras, & erroris humani deslemus caliginem. In qua assiduis mæroris & angustiarum premimur nebulis, & per devia trahimur, quasi captivi lumen sapientiarum non habentes, & in cogitationibus nostris evanescentes. Cùm autem Christus apparuerit vita nostra, & revelata facie Deum videre cœperimus, tunc omnis effugiet caligo tenebrarum, omnis evanescet ignorantia fumus, omnis dissipabitur tentationis nebula: quia & corruptibile hoc induet incorruptionem, & mortale hoc induet immortalitatem. Illa erit claritatis & lucis dies, quam electis omnibus præparavit, qui eripuit nos de potestate tenebrarum, & transtulit in regnum filij dilectionis suæ. Hujus diei mane est futura resurrectio, juxta quod scriptum est: *Mane adstabo tibi & videbo, quoniam non Deus volens iniquitatem tu es, neque habitabit juxta te malignus.* Et iterum: *Bonum est confiteri Domino, & psallere nomini tuo Altissime, ad annunciandum mane misericordiam tuam.* In ea quippe jultorum lucefcet felicitas, apparebit gloria, videbitur exultatio; ubi absterget Deus omnem lachrymam ab oculis sanctorum; ubi novissima destruetur mors; ubi justifalgebunt sicut sol in regno Patris eorum. In illo autem mane auditam faciet Dominus misericordiam suam, cùm segregatis justis ab impiis, ovibus scilicet ab hædis, dicet his qui à dextris ejus erunt: *Venite benedicti Patris mei, percipite regnum quod vobis paratum est ab origine mundi.* Ibi nota fiet misericordia Dei, quam in præfenti vita mens humana capere non potest. Præparavit enim Dominus diligentibus se, quod oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit. Ideo qui per bonam conversationem à gratia Dei venientem, ad desiderium æternæ vitæ erigitur, dicit: *[Auditam fac mihi mane misericordiam tuam.]* scilicet æternam, *Misericordia enim Domini ab æterno usque in æternum superimmentes eum.* Quod si illa sanctorum felicitas misericordia est, & non meritum acquiritur, ubi erit quod scriptum est: *Et tu reddes unicuique secundum opera sua?* Si secundum opera redditur, quomodo misericordia estimabitur? Sed aliud est secundum opera reddere, & aliud propter ipsa opera reddere. In eo enim quod secundum opera dicitur, ipsa operum qualitas intelligitur, ut cæcus apparuerint bona opera, ejus sit & retributio gloriosa. Illi namque beatæ vitæ in qua cum Deo & de Deo vivitur, nullus potest æquari labor, nulla opera comparari, præsertim cùm Apostolus dicat:

S. Greg. Tom. III.

Non sunt condigna passiones hujus temporis ad futuram gloriam, quæ revelabitur in nobis. Quamquam & ex hoc quoque misericordia jure possit nominari: quia pro illis operibus datur, quæ sine præventu misericordiæ Dei nemo assequitur. Unde in Psalmis dicitur: *Deus meus, misericordia ejus præveniet me.* Nisi enim vasa iræ fecisset vasa misericordiæ, neminem ab illa perditionis massa conversatio sancta discerneret, neminem à pœna perpetuæ mortis justitia propria liberaret. Constat ergo quia quibus misericorditer tribuit ut in hac vita bene operentur, eis misericordius largitur ut in æterna beatitudine multiplicato fructu remunerentur. Hæc est gratia, quam pro gratia dandam sanctis Dei Apostolus perhibet, ut quibus in hac vita divinitus datur gratia sanctificationis, eis ex hac quoque in futuro detur gratia æternæ felicitatis. Quod verò ait, *[Quia in te speravi.]* quasi causa est justæ petitionis: quia cùm spem suam quis in Deo posuerit, ad exorandum Deum confidentior erit. Dixerat quoque superius: *[Defecit spiritus meus:]* nunc verò in Deo sperare se dicit. In quo majoribus usus confidentiæ remediis, spei nostræ saluberrimum adhibet documentum, ut discamus parum esse quod à nobis deficiamus, nisi nos transcendentes, in Deo proficiamus.

Notam fac mihi viam, in qua ambulem: quia ad te levavi animam meam. X.

Quis est qui pervenire possit ad audiendam mane vocem misericordiæ, nisi ambulaverit in via justitiæ? Hinc Propheta Dominum exorans, ait: *Viam justificationum tuarum instrue me.* Et illud: *Dirige me in semitam rectam propter inimicos meos.* Et, *Dirige in conspectu tuo viam meam.* Sciebat enim viam esse quæ recta videtur hominibus, cujus novissima ad mortem ducunt. Ideoque ait: *[Notam fac mihi viam, in qua ambulem: quia ad te levavi animam meam.]* Vide ordinem. Primum est ut à teipso deficias, nec super te causâ jactantiæ rapiaris, sed omnibus inferiorem te sentias, & sic in te spiritum superbiæ extinguas. Non te generis nobilitas extollat, non erigat honor, non inflet prudentia. Qui enim confidit in homine, maledicto subjacet. Deinde sequitur ut in Deo speres; ut derelictus (juxta Prophetam) à patre & matre, assumaris à Domino, & ejus præsidio gubernaris inter fluctus mundanæ tentationis. Postremò ut animam ipsam leves ad Deum, & omni vanitate expulsa, in cælestibus converteris; ubi deliciarum Dei reficiaris dulcedine, & visionis ejus perfruaris claritate. Non tibi subrepat terrenarum delectatio cupiditatum, non vanitatum phantasmata mentem occupent, quæ cùm animum in diversa traxerint, tantam inducunt caliginem negligentia, & cæcitatibus tenebras oppoant, ut cùm appetere cœperit infima, nullatenus erigatur ad summa. Si amore cælestium accensus fueris, & per istos ascenderis humilitatis gradus, poteris & tu dicere cum Propheta: *Ad te Domine levavi animam meam.* Beatus qui hoc potest dicere. Beatus planè quem iniquitas non onerat, non revocat delectatio, non inclinat voluptas, quem non gravat cupiditas, non deprimit opulentia, non trahit ambitio, sicut scriptum est: *Beatus vir cujus est auxilium abs te, ascensiones in corde suo disposuit.*

Eripe me de inimicis meis Domine, ad te confugi: doce me facere voluntatem tuam, quia Deus meus es tu. XI.

Qui in via ambulat, insidias metuit, hostium timor incurfus, prædonum imperus perhorrescit. Ideo qui viam nosse salutis desiderat, ut etiam ab inimicis eripiat exorat. Novit quia inter inimicos graditur, in medio laqueorum, undique pericula im-

minent, undique ponuntur insidiae, undique incauti precipitantur. Adversarius enim noster diabolus tamquam leo rugiens circuit, quaerens quem devoret. Occupat incautos, inermes sauciat, incautos expoliat. Alios necat, alios captivat, alios suffocat. Aliquando transfiguratur se in angelum lucis, & incauta menti quaedam agenda bona proponit: ut dum a proposito tentatus deciderit, & tentationum ventis velut arundo cœperit agitari, facilius ad defecti inducatur consensum. Inserit inutiles cogitationes, vana adhibet desideria, virtutum figmenta depingit. Si quem verò invenerit fortiozem, in bono proposito perseverantem, eum acrius persequitur, & gravioribus admotis tentationum aculeis, extinguere conatur. Habet quoque secum nequitiae ministros, duces & satellites suos, cum quibus adversus humanam fragilitatem congregitur; ut ea tantò facilius superetur, quantò non ab uno, sed à multis impugnatur. Contra hunc potentem adversarium ejusque plurimos apparatus nos instruebat Paulus, cum diceret: *Non est nobis colluctatio adversus carnem & sanguinem, sed adversus mundi retores tenebrarum harum, contra spiritalia nequitia in caelestibus.* Quis tot inimicorum catervas evadere, eorumque insidias investigare potest? Non gravantur carne, nullis occupantur curis, sed sunt ad nocendum parati. Quis hominum adversus eos dimicans illæsus abire potest, nisi auxilio divinæ gratiæ vallatus fuerit, & scuto bonæ voluntatis ejus coronatus? Etiam si bonæ operationis studio floreat, si lumine polleat virtutum; non poterit inimici rugientis superare nequitiam, nec potestatis iniquæ reprimere vires, nisi illius fuerit fretus præsidio, qui sic manet in nobis, ut etiam pugnet pro nobis. Restat ergo ut in omnibus divinæ gratiæ auxilium postulemus, & ad illud inexpugnabile occurramus semper refugium, in quo nullius hostis timeamus incursum. Ad illud nempe refugium confugerat qui dicebat: *[Eripe me de inimicis meis Domine, ad te confugi.]* Et alibi: *Domine refugium factus es nobis.* Notandum verò quia non ait, protege me, sed eripe me, quasi dicat: Jam me fraudum suarum laqueis implicat, jam deceptionum astringunt nodis, jam retibus iniquitatum involvunt. Quis autem ad eripiendum idoneus, nisi ille, cui cum Propheta cantamus: *Anima nostra sicut passer erepta est de laqueo venantium: laqueus contritus est, & nos liberati sumus?* Et ne quis sibi placens de ereptione sua gloriatur, adjunctum est: *Adjutorium nostrum in nomine Domini, qui fecit calum & terram.* Ambulantes itaque in via hac in qua absconderunt laqueos nobis, totis ad Deum medullis cordis clamemus: *Eripe me de inimicis meis Domine, ad te confugi: doce me facere voluntatem tuam, quia Deus meus es tu.* Justum est ut Deo suo omnis homo serviat, creatura obediat creatori, Domini sui mandata servus non transgrediatur. Contendat Christiana anima facere voluntatem Dei sui, agnoscat creatorem suum, audiat vocem ejus, dirigat viam ejus, obediat præceptis ejus. Oret ut doceatur, postulet ut dirigatur, supplicet ut confirmetur. Hoc quippe sine auxilio divinæ inspirationis assequi nemo potest, sed in omnibus divina nobis est exoranda clementia: ut infuso cordibus nostris spiritu, cujus unctio docet nos de omnibus, discamus quæ sit voluntas Dei bona, beneplacens & perfecta.

XII. *Spiritus tuus bonus deducet me in terram rectam: propter nomen tuum Domine vivificabis me in aequitate tua.*

Qui à spiritu suo defecit, à spiritu Dei deducitur. Dixerat autem superius, suum spiritum defecisse. Constat itaque quia ad malum eum suus spiritus deduxerat. Et fortasse deduxerat eum in regionem lon-

ginquam, in qua substantiam suam dissipasset, in qua fames esset verbi Dei, in qua uni civium, videlicet diabolo, qui princeps est mundi hujus nuncupatus, adhærens, ad porcos mitteretur pascendos: ubi porcorum cibis ventrem suum cuperet implere, id est, malignorum spirituum suggestionibus carni suæ satisfacere. Jam verò malo spiritu deficiente, à Dei bono assumptus, in terram rectam speret introduci: quæ tribulos non germinet & spinas, nec deserta sit, vel invia, vel inaquosa; sed centenis exuberet fructibus, & deliciis abundet æternis. *Qui enim spiritu Dei aguntur, hi juxta Apostoli vocem, filij Dei sunt.* Si autem filij, & heredes: & si heredes, hereditatem possidentes. Quæ est autem hereditas, nisi terra viventium? Hinc namque Propheta ait: *Manfueri hereditabunt terram, & delebuntur in multitudine pacis.* Hinc rursus ait: *Benedicentes ei, hereditabunt terram.* Et ne quis crederet terram illam quæ transitura est, benedictibus & mansuetis hereditatem promitti, subjunxit atque ait: *Iusti autem hereditabunt terram, & inhabitabunt in seculum seculi super eam.* Et: *Novit Dominus dies immaculatorum, & hereditas eorum in æternum erit.* Si ergo hereditas filiorum est, & illi sunt filij Dei, qui aguntur spiritu Dei, cum hereditas terra viventium sit; qui spiritu Dei illuminantur, in terram rectam deducuntur. Ad quam quicumque deducitur, in multitudine pacis delectatur. Hanc pacis multitudinem Dominus per Prophetam pollicetur, dicens: *Dabo illis solatium verum, pacem super pacem.* Super pacem enim quam delectis suis in hac vita tribuit, in æterna felicitate aliam divinam miseratione dabit; ut jam caro non repugnet spiritui, nec aliqua ullius tentationis subrepat occasio, omnibus jam compositis: ut reformatâ in melius humanâ naturâ, nemo jam cadere, nemo possit peccare. Hac est pax Christi, quam Apostolis ipse promissit, dicens: *Pacem relinquo vobis, pacem meam do vobis.* In quo notandum, quia cum bis eis suam pacem promissit, intelligamus sanctos Dei quamdam in hac vita pacem habere, sed veram perfectamque pacem ibi solummodo inventuros, ubi eos jam nulla vana movebit cogitatio, nulla turbabit illusio, cum eripuerit Deus animas eorum de morte, oculos eorum à lacrymis, pedes eorum à lapsu. Hanc pacem Christus solus habuit, quia solus inter mortuos liber, peccati aculeum in corde non sensit. Nos verò quamdiu corruptibili carne premimur, & corporis innectimur nodis, integritati illius perfectæque pacis ignari vanè conturbamur, irrepentibus nobis terrenarum illecebris cupiditatum, & cogitationibus vanis, quæ frequenter quasi facto agmine ex improviso erumpentes, mentem confundunt, atque aliò quàm proposuerimus, animum trahunt. Non enim in potestate nostra est cor nostrum: non ad Deum secundum voluntatem nostram erigitur: deducitur ad ima, trahitur ad devia. Si ergo in terram rectam cupimus ingredi, à spiritu Dei bono optemus deduci. *[Propter nomen tuum, Domine, vivificabis me in aequitate tua.]* Non vivit justitiæ, nisi qui moritur iniquitati. Sicut autem quod seminavimus non vivificatur, nisi moriatur prius: sic qui mundo & concupiscentiis ejus non moritur, in fructu bonorum operum non multiplicatur. Superest ergo ut mortificemus membra nostra quæ sunt super terram, quatenus vivificet nos auctor vitæ. Ad hoc enim ipse mortuus est, & resurrexit, ut nos peccatis mortui, justitiæ vivamus. Hinc Propheta dicit: *Vivificabis nos post duos dies, & in die tertia suscitabis nos.* Iam nempe resurrectio, nostra vita fuit, per quam à morte animæ liberati sumus, atque vitæ restituti perpetuæ. *Si enim credimus quòd Iesus mortuus est, & resurrexit, ita & Deus eos qui dormierint per Iesum, adducet cum eo.* Vides quia qui Christo commortuitur, cum eo convivificatur, sicut testatur Apostolus,

Rom. 6. a

dicens : *Si enim complantati facti sumus similitudini mortis ejus, simul & resurrectionis erimus.* Plus est autem vivificari in æquitate, quam vivificari aequitati. Denique qui in æquitate vivificatur, in ipsam æquitatem introducit, ut nihil iniquum sapiat, nihil impium agat. Potest etiam per æquitatem ipse Christus intelligi, in quo vivificatur qui mundo moritur. Denique corpore suo & sanguine pascimur & vivificamur, alimur & saginamur. Nec otiosè additur : [*Propter nomen tuum.*] Ad omne enim bonum quod agimus, non nostram, sed Domini gloriam querimus. In eo namque opus bonum Deo acceptum efficitur, si ex virtute operis non servi, sed Domini nomen glorificetur.

XIII.

Educes de tribulatione animam meam : & in misericordia tua disperdes inimicos meos.

Inter multiplices humanæ animæ tribulationes, & innumerabiles afflictionum molestias, nulla est major afflictio, quam conscientia delictorum. Cum enim exterius patitur homo, ad Deum confugit, ad virum fortitudinis recurrit. Singulare namque & saluberimum est consolationis remedium, tribulationes exterius patienti : ut si eum contristat orbitas, si angit paupertas, si venit infirmitas, recedat ab eo qui foris est strepitu, & ingressus in interiora mentis penetrat, ibi Deum invocet, ubi nemo videt. Restat quoque ut ostium cordis contra illatas claudat molestias, ut sævientium exterius non sentiat impetus, sed in spe cælestium promissorum exultans postponat damna, molestias negligat, sæculi blandimenta contemnat, humiliet se in confessione peccati, magnificet & laudet Deum corripientem & consolantem. Quod si mala conscientie tribulationem perferens, in arcano cordis Deum non invenit, quoniam fortè recessit ab hospitio cordis pro abundantia iniquitatis, quid facturus est homo ? ubi consolationem inveniet ? ubi requiem perquiret ? Grandis tribulatio, ubi nullus evadendi aditus, ubi nulla libertatis spes, ubi nulla ereptionis fiducia. Si ad exteriora recurrit, si in transitoriis consolationem quaesierit, ibi animi afflictio urgebit, sollicitudinum stimulatibit calamitas, miseriarum turba vallabit. Quæ enim in temporalibus consolatio ? quale in divitiis gaudium ? Numquid nobiscum permanere sunt ? Nonne illæ sunt spinæ, quæ semen verbi suffocant ? Quæ sicut acquisitæ lætificant, sic etiam amissæ contristant. Superest itaque ut in tribulatione positus peccator ad eum recurrat, in quo solo vera est consolatio, & peristens vitæ noctes in lectulo cordis Deum quaerat. Quem si primò non invenit, magis ad quaerendum animetur, surgat ad amorem cælestium, civitatem circumeat exultatione univæse terræ fundatam, interroget videntes qui custodiunt Ecclesiam, nudetur pallio sæcularis ornatus, & charitatis sagittæ interiori vulneretur. Nec priùs à quaerendo desistat, quam marentium consolatorem inveniat. Inventum autem sumopere teneat, donec redemptus ope adjutricis gratiæ, à conscientie eripiatur tribulatione. Si enim naufragus cupiens vitam in undis servare, semel adeptam tabulam non antè dimittit, quam fractus labore sævientium procellarum deficiat, aut vehiculi præsidio adjutus, optatum litus attingat : quis in hujus maris magni & spatiosi naufragio Dei non amplectatur sapientiam, cujus gubernetur præsidio, regimine deducatur ? De ipsa namque scriptum est : *Lignum vitæ est his qui apprehenderit eam : & qui tenuerit eam, beatus.* Quæ est autem Dei sapientia, nisi Christus ? secundum quod Apostolus ait : *Christum Dei virtutem, & Dei sapientiam.* Teneamus ergo lignum salutis in pelago procellosæ tempestatis, per quod possimus & à periculo horrendæ

S. Greg. Tom. III.

mortis eripi, & de tribulatione diabolicarum tentationum educi. Dat nobis magnam ereptionis nostræ fiduciam, quod subditur : [*Et in misericordia tua disperdes inimicos meos.*] Qui sint inimici humani generis, & Christianæ animæ impugnatores, superiori satis expositione declaratum est. Quos tunc clementia divina disperdit, cum eis vires nocendi admittit ; cum adversus jacula tentationis diabolicæ scutum opponit suæ protectionis. Quasi enim confusi abscedunt, cum se ad prævalendum impotentes agnoscunt.

Et perdes omnes qui tribulant animam meam : quoniam ego servus tuus sum. XIV.

Iustum est ut bonus servus à bono domino adjuvetur, contra hostiles muniatur incurfus, à periculo liberetur. Sed quid est quod se nominat servum, cum servus non maneat in domo in æternum ? Hinc ipsa Veritas discipulis ait : *Iam non dicam vos servos, quia servus nescit quid faciat dominus ejus.* Et Apostolus : *Non accepistis, inquit, spiritum servitutis iterum in timore, sed accepistis spiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus, abba pater.* Sed sciendum, quoniam sicut sunt duo timores, ita etiam sunt duæ servitutes. Est enim timor penam habens, quem perfecta charitas foras mittit. Est & timor Domini sanctus permanens in sæculum sæculi ; de quo etiam scriptum est : *Initium sapientiæ timor Domini.* Et iterum : *Timentibus Deum nihil deest.* Ille igitur timor qui à charitate excluditur, ad servum non manentem in domo pertinere videtur. Timor verò sanctus servo illi convenire noscitur, cui voce Dominica dicitur : *Euge serve bone & fidelis, quia super pauca fuisisti fidelis, super multa te constituam, intra in gaudium domini tui.* Quod verò ait : [*Perdes omnes qui tribulant animam meam,*] ad illam beate vitæ felicitatem referendum est, in qua nullum habebimus adverfarium, nullam metuemus inimicum, cum absorbebitur mors in victoria, cum illa novissima inimica destruetur mors, cum immutati fuerimus, & æquales Angelis effecti. Modò enim nihil quietis aut securitatis invenire possumus, dum adhuc in nobisipsis ingemiscimus gravati, adoptionem expectantes redemptionem corporis nostri. Cum autem mortale hoc induerit immortalitatem, tunc nulla erit diabolicæ fraudis impugnatio, nullum hæreticæ pravitatis dogma, nulla infidelis populi impietas, omnibus ita pacatis & compositis, ut in tabernaculis iustorum sola audiat vox exultationis & salutis. Ibi sancti sine fine laudabunt Deum, & in lumine claritatis ejus exultabunt, cives effecti illius civitatis, quæ libera est, & æterna in cælis. Quam non obscurant tenebræ, non obumbrat nox, non consumit vetustas, non in ea rutilat lumen solis, aut lunæ splendor, aut stellarum jubar, non ibi lucerna quaeritur, non lampas accenditur, non lychnus aptatur. Claritas quippe divina eam illuminat, sol clarificat justitiæ, lux vera illustrat, lux inquam inaccessibleis, quæ non clauditur loco, non finitur tempore, non obumbratur tenebris, non variatur nocte. Hoc immenso & indeficiente & lucidissimo lumine illustrata Hierusalem sancta, quæ est mater nostra, filios abdicat tenebrarum, cives recipit pacificos ; filios videlicet lucis & diei, filios adoptionis, consortes supernæ hereditatis. Nullus in eam ingreditur impius, nullus habitat iniquus, nullus intrat immundus. Muri ejus ex lapidibus construantur vivis, portæ ejus ex optimis adornantur margaritis, plateæ ejus ex auro purissimo sternuntur, & canticum lætitiæ sine fine in ea cantatur. Ibi est lux sine defectu, gaudium sine gemitu, desiderium sine pœna, amor sine tristitia, satietas sine fastidio, sospitas sine vitio, vita sine morte, salus sine languore. Ibi sancti & humiles corde, ibi spiritus

Ff ij

1. Joan. 15. b
Rom. 8. c1. Joan. 4.
Psal. 18.
Psal. 110.
Eccli. 1. b

Mar. 25. e

1. Cor. 15. g

2. Cor. 1. a
1. Cor. 13.

Psal. 117.

Galat. 4. d

Ibid.

Apoc. 21. d.

c. f.

Dan. 3. f

S. NEGO
LIM
m. 3

& animæ iustorum, ibi cuncti cælestis patriæ cives & beatorum spirituum ordines Regem in decore suo videntes, & in gloria virtutis ejus exultantes. Perfecta viget in omnibus charitas, una omnium lætitia, una jucunditas.

Bone Jesu, Verbum Patris, splendor paternæ gloriæ, in quem desiderant Angeli prospicere,

A doce me facere voluntatem tuam, ut à spiritu tuo bono deductus, ab beatam illam perveniam civitatem, ubi est dies æternus, & unus omnium spiritus: ubi est certa securitas, & secunda æternitas; & æterna tranquillitas, & tranquilla felicitas; & felix suavitas, & suavis jucunditas: ubi tu Deus cum Patre & Spiritu sancto vivis & regnas per infinita sæculorum sæcula. Amen.

Finis Explanationis S. Gregorii in septem Psalmos Penitentiales.

